

6.2 Lietuvos gyventojai tarpukariu. Kultūra

Gyventojų surašymas – demografinių, ekonominių, socialinių ir kitų duomenų, apibūdinančių tam tikru momentu kiekvieną šalies ar teritorijos gyventoją, rinkimas, apdorojimas ir skelbimas.

Kultūra – visa, kas sukurta fiziniu ir protiniu visuomenės darbu. Sudaro materialinės ir dvasinės visuomenės vertybės.

Onos ir Balio Talių šeima Tarpukario laikotarpiu. Rokiškio krašto muziejaus nuotr.

1. Perskaitykite tekstą. Remdamiesi juo ir papildomais informacijos šaltiniais, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

Pagal 1923 m. Lietuvos **gyventojų surašymo** duomenis tuometinėje Lietuvos teritorijoje (be Klaipėdos ir Vilniaus karštų) surašytas 2 028 971 gyventojas, iš jų 47,7 proc. vyrų, 52,3 proc. moterų. Lyginant su 1897 m. Rusijos gyventojų surašymo duomenimis, tuomet būta apie 1 950 000 gyventojų. Žymią įtaką gyventojų skaičiui turėjo masinė Lietuvos gyventojų emigracija į JAV, kur kasmet išvykdavo po 15 000 lietuvių, neskaitant žydų, lenkų ir kitų Lietuvoje gyvenusių tautų atstovų. Didžioji dalis žmonių gyveno kaimuose. Absoliučią šalies gyventojų daugumą – net 82,3 proc. – sudarė lietuviai. Tačiau Lietuvos teritorijoje gyveno ir tautinių bendruomenių, vadintų tautinėmis mažumomis: žydų, lenkų, vokiečių, rusų, latvių, baltarusių, karaimų ir totorių. Rusai pagal religiją skyrėsi į dvi grupes: stačiatikius pravoslavus ir sentikius.

Pagal kn. „Lietuvos gyventojai: Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotinio gyventojų surašymo duomenys“

6.2 Lietuvos gyventojai Tarpukariu. Kultūra

Klausimai ir užduotys

1. Kiek religinių bendruomenių buvo Lietuvoje 2021 m.?
2. Kurio tikėjimo išpažinėjų Lietuvoje daugiausia, kurio – mažiausia?
3. Kurios religijos išlikusios nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų?
4. Remdamiesi papildomais informacijos šaltiniais, palyginkite pamokoje pateiktus Lietuvos gyventojų surašymo duomenis su 2021 m. surašymo duomenimis.

2. Perskaitykite tekstą.

Tarpukario Lietuvos visuomenė buvo demokratiška ta prasme, kad nebeegzistavo jokių luominių privilegijų, visų tautybių ir religijų gyventojai, vyrai ir moterys pagal konstituciją bei kitus įstatymus turėjo lygias pilietines teises. Moterys jau pirmuosiuose visuotiniuose Steigiamojo Seimo rinkimuose naudojosi visiška balsavimo teise – anksčiau negu JAV, Didžiojoje Britanijoje ar Šveicarijoje.

Be politikos ir ekonomikos svarią poziciją užėmė ir kultūra. Tarpukariu subrendusi „valstybės kūrėjų“ karta neketino apsiriboti vien Lietuvos kultūra (anuomet simbolizavusia liaudies kultūrą, tam tikrą kaimietišumą). Veržlūs ir modernumo ištroškę lietuvių kultūrininkai dairėsi į Vakarų Europos šalis, iš kurių ketino pasisemti naujų kūrybos impulsų, modernaus meno pasaulio tendencijų.

Didieji tarpukario pasiekimai – tai įvykiai, garsinę Lietuvą tarptautinėje arenoje arba tapę dideliais ir reikšmingais Lietuvos mastu. Minėtini aviacijos pasiekimai, 1937 m. ir 1939 m. krepšininkų pergalės.

*ANBO lėktuvų konstruktorius ir lakūnas pulkininkas
Antanas Gustaitis*

*Lietuvos vyrų krepšinio rinktinė, laimėjusi Europos vyrų
krepšinio čempionatą Latvijoje 1937 m.*

ANBO IV eskadrilė aplankė dvylikos Europos valstybių sostines ir kitus miestus maršrutu: Kaunas–Stokholmas–Kopenhaga–Amsterdamas–Briuselis–Londonas–Paryžius–Marselis–Roma–Udinė–Viena–Praha–Budapeštas–Bukareštas–Kijevas–Maskva–Didieji Lukai–Kaunas. Europoje Lietuvos aviatoriai buvo sutikti kaip žvaigždės.

Lietuviai pirmavo ir sporto arenose. 1937 m. Rygoje Lietuvos krepšininkai atsidūrė ant sirgalių rankų, kai jiems atiteko pirmasis Lietuvos krepšinio trofėjus – Europos vyrų krepšinio pirmenybių nugalėtojų lėkštė.

6.2 Lietuvos gyventojai Tarpukariu. Kultūra

Į krepšinio elitą pasibeldę lietuvių krepšininkai čempionų titulą apgynė ir 1939 m. Kauno sporto halėje surengtame trečiajame Europos vyrų krepšinio čempionate. Lietuva tada pirmą kartą rengė tokio masto sporto renginį, kuris FIBA vadovybės buvo labai teigiamai įvertintas. Specialiai pirmenybėms buvo pastatyta (rekordiškai greitai – per pusę metų!) Kauno sporto halė – pirmoji Europoje specialiai krepšiniui skirta moderni arena. Su šiomis pergalėmis išaugo ir aistringų krepšinio sirgalių armija, kurių pradėtos karštos krepšininkų palaikymo tradicijos išliko iki šių dienų.

Pagal Justinę Minelgaitę-Plentienę „Lietuvos Respublika 1918–1940 m.: didieji pasiekimai“

TAI ĮDOMU! Išeiviai „Legionieriai“ – savi.

Lietuvai nacionalinėje rinktinėje 1937 m. ir 1939 m. Europos krepšinio čempionatuose atstovavo iš JAV pakviesti išeiviai. Daliai kaimyninių šalių tai nepatiko, tačiau ne Prezidentui. Tarpukario Lietuvos rinktinėje buvo net šeši JAV gimę išeiviai – Juozas Jurgėla, Vytautas Budriūnas, Feliksas Kriaučiūnas, Pranas Talzūnas, Mykolas Ruzgys ir Pranas Lubinas. „Legionierius“ Pranas Lubinas (Frank Lubin) Lietuvoje pakėlė krepšinio lygį, pats žaidė rinktinėje, dalyvavo Lietuvos tautinėje olimpiadoje 1938 m. 1939 m. jį Berlyno olimpinėse žaidynėse sutiko Lietuvos atstovas Jonas Vailokaitis ir pakvietė sudalyvauti Europos krepšinio čempionate lietuvių krepšinio komandos sudėtyje. Šis sutiko ir ėmė lankytis Lietuvoje. Komandą jis stiprino ne tik žaidimu, bet ir patarimais.

Pagal Nerijų Drochnerį „Tarpukario sportas: už idealus, už tautą, už universalumą“

3. Pasidomėkite, kaip krepšinio tradicijos buvo tęsiamos vėlesniais dešimtmečiais, kokių reikšmingų pergalių pasiekta.

Pranas Lubinas

6.2 Lietuvos gyventojai Tarpukariu. Kultūra

4. Internete raskite informacijos apie Lietuvos krepšininkų pasiekimus ir užpildykite lentelę.

Metai	Čempionatas ir laimėjimas
	Lietuvos krepšininkai Rygoje pirmą kartą tampa Europos čempionais.
1938 m.	
1939 m.	
	Barselonos olimpinėse žaidynėse laimėjo bronzą.
1995 m.	
	Lietuvos moterų rinktinė tapo Europos čempionėmis.
2000 m.	
2003 m.	
2007 m.	
	Pasaulio krepšinio čempionate Turkijoje laimėta bronzą.
2013 m.	
2015 m.	

6.2 Lietuvos gyventojai Tarpukariu. Kultūra

5. Perskaitykite tekstą. Remdamiesi juo ir papildomais šaltiniais, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

Tarpukariu savo kūriniais išgarsėjo rašytojai Balys Sruoga, Vincas Mykolaitis-Putinas, Jonas Aistis, Salomėja Nėris. Suklestėjo teatras, opera, architektūra, dailė. Rengti koncertai, spektakliai, parodos, kurti orkestrai, muziejai, padidėjo periodikos leidyba. Išleista garsioji Adolfo Šapokos „Lietuvos istorija“ – pasididžiavimas lietuvių tautos istorija, tautiškumo šaltinis. Tarpukariu Kaune iškilo pasaulį sužavėjusių modernizmo architektūros pastatų, kurie dėl savo išskirtinumo priskiriami atskirai kaunietiškosios architektūros mokyklai. Kaune kūrusių architektų darbuose pastebimi istoriniai „tautinio stiliaus“ elementai ir bandymai vietinėmis sąlygomis įgyvendinti pagrindinius modernizmo principus.

Klausimai ir užduotys

1. Išvardykite tarpukario Lietuvos kultūros laimėjimus.
2. Ar esate skaitę arba klausę tekste išvardytų rašytojų kūrinių? Įvardykite juos.
3. Kas būdinga Kauno modernizmo architektūrai?
4. Įvardykite svarbiausius Lietuvos nepriklausomybės metais įvykusius pokyčius.

6. Atpažinkite iškiliausius tarpukario kultūros veikėjus ir įrašykite jų pavardes į tinkamą vietą lentelėje.

Vladimiras Dubeneckis, Liudas Gira, Petras Kalpokas, Vincas Krėvė-Mickevičius, Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, Maironis, Juozas Tumas-Vaižgantas, Antanas Vienuolis, Justinas Vienožinskis, Balys Sruoga, Juozas Zikaras.

Architektai	Rašytojai	Skulptoriai